

INFORMAČNÍ ZDROJE JAKO SOUČÁST INFORMAČNÍ INFRASTRUKTURY

Věra Kubíková, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

1) Trochu historie – „el-íčko“

Když jsem měla před dvěma lety na konferenci „Knihovny současnosti 2002“ příležitost referovat o programu účelové podpory „Informační zdroje pro výzkum a vývoj-LI“, důvěrně nazývaném „el-íčko“, shodli jsme se už tehdy na tom, že je třeba udělat všechno proto, aby tento program, či podobný program mohl pokračovat i po roce 2003, kdy bude/byl program „LI“ uzavřen. To v tu chvíli znamenalo, že subjekty, v jejichž pravomoci je připravovat programy účelové podpory výzkumu a vývoje (poskytovatelé podpory, v daném případě MŠMT) budou mít dostatečný přehled a představu o stavu a potřebách v dané oblasti a reálnou představu o výši potřebných prostředků na 4-5 období a na základě obojího pak dostatek průkazných argumentů, aby přesvědčily orgány, které o konkrétních programech a jejich financování rozhodují – především Radu pro výzkum a vývoj – že program musí být vyhlášen.

Jen pro osvěžení paměti několik základních dat k programu „LI“. Byl vyhlášen ve třech kolech (1999 a 2000) pro tři podprogramy – A) podpora/vytváření multifunkčních knihovnických center, B) získání konkrétních a prokazatelně zdůvodněných informačních zdrojů/dokumentů a C) získání multilicencí/velkoplošných licencí. K podpoře vybrané 62 projekty pokrývaly podprogramy celkem rovnoměrně – A=21 projekt, B=22 projekty a C=19 projektů. Objem finančních prostředků byl cca 130 mil. Kč ročně, tj. více jak 500 mil. Kč pro celé čtyřleté období trvání programu.

Program „LI“ hned po svém zahájení prokázal několik skutečností, podstatných pro tehdy budoucnost – nyní současnost. Především že:

- A) knihovny a informační pracoviště jsou schopné připravit a prosadit projekty výzkumu a vývoje, kvalitou, odborností i formálními náležitostmi srovnatelné s projekty klasických výzkumných pracovišť;
 - a) knihovny a informační pracoviště jsou schopné spolupracovat a koordinovat v zájmu svém i v zájmu svých uživatelů;
 - b) knihovny a informační pracoviště a především jejich uživatelé se bez informačních zdrojů, získávaných prostřednictvím programu „LI“, které ač specifikované „pro výzkumu a vývoj“ za-

hrují velmi širokou oborovou škálu i široké pole využitelnosti, nemohou obejít.

To vše naznačovaly již průběžné výsledky a zprávy, stejně jako ohlasy pracovišť i uživatelů. Úspěch a efektivnost programu „LI“ to byla jednak záruka úspěšnosti dalšího, podobně postaveného programu a zároveň takřka povinnost takový program připravit.

Nebylo to ale tak jednoduché a jak se ukázalo, ani tak jednoznačné.

2) Příprava nového programu – 1N

Legislativní rámec byl daný zákonem č.130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje) a nařízením vlády č.461 o účelové podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji. Věcný rámec byl podmíněn schválením Národního programu výzkumu (usnesení vlády č. 417 z 28.4.2003), který specifikoval či v podstatě určoval priority výzkumu a vývoje, k jakým budou směřovat jednotlivé programy podpory (v našem případě z účelových prostředků) v horizontu několika dalších let.

Národní program výzkumu je strukturován do 5 tematických programů a 2 průřezových podprogramů. Druhý průřezový podprogram s označením „VII. Integrovaný výzkum“ obsahuje jako dílčí podprogram „VII.2. Informační infrastruktura výzkumu“. V rámci tohoto dílčího podprogramu byly stanoveny tři priority:

- A) Zajistit kontinuitu informačních zdrojů pro výzkum a vývoj financovaných z veřejných zdrojů a jejich náležitě aktualizování a to prostřednictvím
- a) pořizování primárních a sekundárních informačních zdrojů a nákupu licencí (s podmínkou dlouhodobého sdílení, společného využívání nebo veřejného zpřístupnění),
 - b) pořizování, aktualizace, zajišťování provozu a popularizace nákladných velkoplošných či celoplošných elektronických zdrojů (multilicencí) pro tyto účely ustavenými konsorcií,
 - c) zabezpečení zdrojových dat pro bibliometrii, integrovaného přístupu ČR do databází informací pro hodnocení a porovnávání výsledků a úroveň výzkumu a vývoje v ČR se světem,
 - d) tvorby nových informačních zdrojů pro výzkum.
- B) Umožnit rozvoj informační infrastruktury výzkumu a vývoje (v procesu integrace pracovišť výzkumu a vývoje ČR do Evropského výzkumného prostoru) a to prostřednictvím

- a) rozvoje výpočetní infrastruktury a datových skladů,
 - b) rozvoje sítí, umožňujících koncovým uživatelům ve výzkumu a vývoji přístup k informačním zdrojům, výpočetním kapacitám a datovým skladům ve vysokorychlostním prostředí,
 - c) rozvoje regionálních (super)počítačových a datových center a distribuovaných výpočetních systémů,
 - d) vytváření a pořizování programových systémů pro náročné výpočty a aplikace (přednostně multilicence),
 - e) implementace nových technologií a služeb v oblasti infrastruktury výzkumu.
- C) Zvýšit hospodárnost ve využívání veřejných prostředků na informační zdroje a infrastrukturu výzkumu a vývoje a to prostřednictvím
- a) vytvoření, provozu a rozvoje centrálního portálu a udržování celorepublikové databáze informačních zdrojů pro výzkum a vývoj pořizovaných z veřejných prostředků,
 - b) vytváření, provozu a rozvoje informačních metazdrojů a vzájemného propojování informačních portálů do hierarchického integrovaného systému pro efektivní vyhledávání informačních zdrojů a vědeckých informací,
 - c) budování oborových informačních bran,
 - d) retrospektivní digitalizace fondů a jejich zveřejňování formou souborných (oborově nebo druhově specializovaných) “on-line” katalogů,
 - e) koordinace a optimalizace pořizování a zpřístupňování časopiseckých, knižních a elektronických fondů,
 - f) standardizace elektronického zpracování informačních zdrojů.

Pracovní skupina odborníků, která „bojovala“ za tento podprogram (VII.2. Informační infrastruktura výzkumu), měla ke svému rozhodování k dispozici řadu kvalitních podkladů a argumentů a byla si velmi dobře vědoma významu informačních zdrojů pro výzkum a vývoj. Nicméně Národním programem výzkumu bylo jednoznačně dáno zařazení informačních zdrojů jako součásti informační infrastruktury výzkumu a tím byla dána i budoucí struktura konkrétního programu účelové podpory (posléze s přiděleným označením 1N) vyhlášeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy poprvé 16.7.2003 a podruhé 18.2.2004 jako pětiletý program - na roky 2004 až 2008.

Za ne nepodstatnou zmínku stojí i rozsah finančních prostředků, který byl původně určen pro program 1N v návaznosti na Národní program výzkumu, schválený v roce 2003. Pro první rok 2004 se počítalo se 130 mil.Kč, pro období 2005-2008 s 200 mil.Kč ročně.

3) Program 1N – Informační infrastruktura výzkumu

V základních datech vypadají obě kola vyhlášeného programu následovně :

Tab.č.1

Program 1N				
Počet projektů X Finanční prostředky	Datum vyhlášení		Finanční požadavky	
	16.7.2003	18.2.2004	roční Ø v tis. Kč	celkem za 5 let v tis. Kč
Došlých návrhů	99	97		
Hodnocených návrhů	35	69		
Přijatých k financování	15	21	127 000	634 000
Celkem disponibilních prostředků			130 000	650 000

Tab. č.2

Program 1N			
Rozdělení podle podprogramů	Podprogram		
	A	B	C
Vyhlášení 16.7.03-přijaté	8	3	4
Vyhlášení 18.2.04-přijaté	16	3	2
Celkem	24	6	6

Tab. č.3

Program 1N					
Rozdělení podle subjektu uchazečů	VVŠ	SPO	OSS	POO	ZSPO ¹
Vyhlášení 16.7.03-přijaté	11	1	1	2	0
Vyhlášení 18.2.04-přijaté	5	12	0	2	2
Celkem	16	13	1	4	2

4) Závěry

Především a nepochybně zásadně pozitivní skutečností je, že program byl připraven a vyhlášen. Vzhledem k tomu, že z různých důvodů byla v rámci vyhlášení 16.7.03 vyražena řada potřebných a kvalitních návrhů projektů, nebyly vyčerpány všechny disponibilní prostředky. To vedlo

¹ VVŠ = veřejná nebo státní vysoká škola; SPO = státní příspěvková organizace; OSS = organizační složka státu; POO = právnická osoba zapsaná v obchodním rejstříku; ZSPO = zájmové sdružení právnických osob

k opakovanému vyhlášení 18.2.04 a umožnilo kromě nových návrhů přihlášení návrhů projektů, které neuspěly původně.

V současné době lze konstatovat, že jsou ve více či méně odpovídající míře informačními zdroji pokryty nejdůležitější obory – medicína, technika, chemie, zemědělství a potravinářství, přírodní vědy, ekonomické vědy, humanitní a společenské vědy. Přijat byl také Web of Science, resp. Web of Knowledge jako jeden z nejdůležitějších informačních zdrojů. Z tab.č.2 je patrný poměr mezi věcným zaměřením přijatých projektů – odpovídá v podstatě poměru přihlášených návrhů projektů. Výrazná je převaha projektů v části A – informačních zdrojů. Jak počet přihlášených návrhů, tak počet přijatých projektů v této části dokazuje význam, potřebnost i kvalitu návrhů těchto projektů.

Pro řadu kvalitních a dobře připravených projektů byla, bohužel, limitující výše disponibilních prostředků poskytovatele. Platí to zejména pro vyhlášení 18.2.04, kde byly velmi výrazné rozdíly mezi požadavky na rok 2004 a na další léta řešení. Limitující byly také (a také bohužel) na druhé straně úpravy rozpočtu na program pro léta 2005–2008, kde byl původní předpoklad ve výši 200 mil. ročně snížen na 130 mil.Kč ročně.

Zůstávají – možná – otázky k přípravě projektů ze strany uchazečů – přistoupili všichni se stejnou zodpovědností ke koordinaci zdrojů a požadavků vůbec? Můžeme zcela zásadně vyloučit neúčelné (slovo neúčelné zdůrazňuji) duplicity? A otázky za (či pro) poskytovatele – byl správný předpoklad potřebné výše finančních prostředků a bylo dost průkazných argumentů pro její obhájení ?

Pokud jsem na začátku vzpomněla rok 2002 a úvahu nad budoucností programu „LI“, dovolím si skončit otázkou poslední – co bude po roce 2008? Připravuje se nový Národní program výzkumu (II) vycházející z Národní politiky výzkumu a vývoje v ČR. Věřím, že se budeme všichni snažit být připraveni uplatnit potřeby svých pracovišť i uživatelů i v rámci možností podpory výzkumu a vývoje v podobě dalších programů.